

Ξαναδιαβάζοντας τον Καπετανάκη

Με την ολοκλήρωση της έκδοσης του εκδομένου και ανέκδοτου, ελληνόγλωσσου και ξενόγλωσσου έργου του φιλοσόφου, δοκιμογράφου και ποιητή ανοίγει ο δρόμος για την επανεκτίμησή του

Της Λαμπρινής Κουζέλη

Στις 26 Αυγούστου 1942 ο Έλληνας δοκιμογράφος και ποιητής Δημήτριος Καπετανάκης δίνει μια ομιλία στο Rotary Club του Μπράιτον στη Μεγάλη Βρετανία με τίτλο «Greece». Η ομιλία, που γίνεται μπροστά σε ένα κοινό στο οποίο συμμετέχουν διπλωμάτες και δημοσιογράφοι, έχει σαφώς προπαγανδιστικό χαρακτήρα, άλλωστε εντάσσεται σε μια σειρά ομιλιών με τον τίτλο «Allies against Hitler» και ο Καπετανάκης εργάζεται από το 1941 στο Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης στο Λονδίνο. Στόχος, να εξοικειώσει τους Βρετανούς με τους συμμάχους Έλληνες. Θα αρκίσει από τη γη, το ψωμί και την ελιά, για να καταλήξει στην ιδέα της ελευθερίας: «Το ασπρόμυνο φύλλωμα της ελιάς και ο ασπρόμαυρος κορμός της είναι μία από τις ακατανίκητες γοητίες του ελληνικού τοπίου. Το λάδι της ελιάς που χρησιμοποιούν οι Έλληνες για να φωτίζουν τις εκκλησιές τους και τις γωνιές του σπιτιού τους, με το εικονοστάσι να κρέμεται στον τοίχο, οι ίδιοι το θεωρούν κάτι ιερό». Ο τρίτος με τον οποίο ο Καπετανάκης μπει με αμεσότητα, ευστοχία, ποιητική κομψότητα και συμπύκνωση τον βρετανικό ακροατή σε αιώνες ελληνικής μυθολογίας και Ιστορίας αλλά και στην πραγματικότητα του Νεο-έλληνα μέσω του διαχρονικού συμβόλου της ελιάς είναι απαραίτητες. Είναι ταυτόχρονα χαρακτηριστικός του ύφους του και αντιπροσωπευτικός της διφυούς υπστάσης, ποιητικής και στοχαστικής, αυτής της πνευματικής φυσιογνωμίας που έφθασε στο Λονδίνο το 1944, από Λευκαμιά, σε ηλικία μόλις τριάντα δύο ετών.

Ομιλίες, δοκίμια, ποιήματα
Η ομιλία αυτή και άλλες κυκλοφορούν τώρα στον δεύτερο τόμο των *Έργων (Κατάλοιπα, 1932-1944)* του Καπετανάκη και μεταφρασμένη (από τη Μαριάννα Τζιαντζή) στον τόμο *Δοκίμια και ποίηση μεταφρασμένα από τη δίτομη έκδοση των έργων του* (μτφρ. Φραγκίσκος Λημιτζοπούλου, Γιάννης Καλιφατιάδης, Ευαγγελία Stead, Μαριάννα Τζιαντζή, Λίζυ Τσιριμώκου). Οι τόμοι, με την επιμέλεια της συγκριτολόγου Εριμανούλας Καντζία – η οποία είχε εκδώσει και τον πρώτο τόμο των *Έργων (Τα δημοκυρωμένα, 1933-1944)* το 2020 (βλ. σχετ. κ.τ. κείμενό μου – Κοσμοπολίτης και αποσυνάγωγος, «Το Βήμα», 8/11/2020) –, κυκλοφορούν σε μια συνέκδοση της Εταιρείας Κοινωνικού Έργου και Πολιτισμού (ΕΚΕΠ) και του **Μεταφραστικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης (ΜΙΕΤ)** στα τέλη του 2023. Εκδομένα και ανέκδοτα ποιήματα, αισθητικές διατριβές, δοκίμια και ομιλίες, σε όλες τις γλώσσες στις οποίες έγραψε ο Καπετανάκης (ελληνικά, αγγλικά, γερμανικά και γαλλικά), σε δύο τόμους και πέντε βιβλία, προσφέρουν στο κοινό το σύνολο του έργου του Δημήτριου Καπετανάκη σε μια

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ
Έργα, τόμος Β΄: Κατάλοιπα (1932-1944)

Επιμέλεια Εριμανούλα Καντζία.
Συνέκδοση ΕΚΕΠ - ΜΙΕΤ, 2023.
Δύο βιβλία, σελ. 980, τιμή 46 ευρώ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ
Δοκίμια και ποίηση μεταφρασμένα από τη δίτομη έκδοση των έργων του
Μεταφραση Φραγκίσκος Λημιτζοπούλου, Γιάννης Καλιφατιάδης, Ευαγγελία Stead, Μαριάννα Τζιαντζή, Λίζυ Τσιριμώκου.
Συνέκδοση ΕΚΕΠ - ΜΙΕΤ, 2023, σελ. 550, τιμή 24 ευρώ

φιλολογικά στιβαρά και παράλληλα χρηστικά λειτουργικά και ενδιαφέρουσα έκδοση.

Ο τόμος των *Καταλοίπων* περιλαμβάνει κυρίως δοκίμια και ομιλίες, και ορισμένα ποιήματα. Ο αναγνώστης βρίσκει εδώ τις διαλέξεις του Καπετανάκη για τα μαθήματα Φιλοσοφίας και Αισθητικής που παραδίδει στον Μεσοπόλεμο στον περίφημο φιλολογικό σύλλογο «Ασκραίος». Διαβάζει τις εργασίες που εκπονεί στο King's College του Κέμπριτζ – όπου βρίσκεται ο Καπετανάκης με υποτροφία από το 1939 για σπουδές αγγλικής λογοτεχνίας –, πολύ συγκροτημένα δοκίμια, τα οποία μπορεί ο αναγνώστης να συγκρίνει με το προγενέστερο έργο καταλήγοντας στην παρατήρηση που διατυπώνει πρώτος ο Γιώργος Θεοτοκάς ότι «στην Αγγλία το πνεύμα του αποκτούσε μια ομορφιά, μια εσωτερική ισορροπία που δεν είχε γνωρίσει ως τότε». Ο Καπετανάκης γράφει για τον μεταφραστικό ποιητή Τζον Ντάν, τον οποίο θαυμάζει απεριόριστα, για τον Τόδσερ, τον Κίτς, τον Νιράντεν, τον Τζόνσον και την Τζέιν Ουότερ αλλά και για τους σύγχρονους του συγγραφείς, τον Ουίτνι, τον Ιοερνάντ, τον Ντέι Λιούις. Συνθέτει τη μοναδική στα γαλλικά μελέτη του για τον Προυστ. Γράφει μελέτηματα για τον Νιστογιόργκο, τον Πόου, τον Μποντέρ και τον Ρεμπό. Κοιτά σ' αυτά, οι ομιλίες του για την Ελλάδα και το σύγχρονο ελληνικό πνεύμα, για την ελληνική λογοτεχνία και τη ζωγραφική της εποχής του, όπου παρουσιάζει στο αγγλόφωνο κοινό τον Σολωμό και τον Κάλβο, τον Σεφέρη και τον Πρεβελάκη, ιδιαίτερος θερμά τον φίλο ποιητή Γιώργο Σαραντάρη – τον έτερο των «Διόσκουρων» κατά τον Λορέντζατο –, τους εικαστικούς Τσαρούχη, Γουαρπόπουλο και Γκίκα.

Τούτη η συστηματική έκδοση των απάντων του αποτελεί σταθμό, την αφετηρία μιας νέας εποχής στην πρόσληψη του Καπετανάκη. Ας σημειωθεί ότι δεν πρόκειται σε καμία περίπτωση για παραγνωρισμένο λογοτέχνη. Ανήκε στον κύκλο των μαθητών του Κανελλόπουλου και του Τσίτσου στη Νομική Σχολή και στον κύκλο του Γιάτσπερς στη Χαϊδελβέργη όπου έκανε διδακτορικές σπουδές, συναναστρεφόταν και είχε την

Το ζήτημα της ταυτότητας είναι κεντρικό στην περίπτωση του Δημήτριου Καπετανάκη

εκτίμηση των συγκαρινών του λογοτεχνικών της γενιάς του 1930, συνεργαζόταν με τον εκδότη Τζον Λέμαν στην Αγγλία, δημοσίευε κείμενά του τακτικά στο περιοδικό του *New Writing and Daylight* και είχε αποκτήσει σημαντική θέση στον κύκλο του, όπου συναναστρεφόταν με ταξί άλλων τον Φόρστερ και τον Οργουελ.

Σεξουαλικότητα και ταυτότητα

Ανοίγουν ωστόσο νέοι δρόμοι. Οι μελετητές των Queer Σπουδών θα αναζητήσουν στο έργο του όπως και στη ζωή του τον ρόλο της σεξουαλικότητας του, ξεκινώντας από τη σύντομη επώδυνη ερωτική σχέση του με τον βρετανό ποιητή Τζο Ακερλι. Οι πιο παραδοσιακοί θα αναζητήσουν τη θέση του στο πλαίσιο της γενιάς του 1930 και τις δικές του απόψεις περί «ελληνικότητας». Η διατυπωμένη στη διάλεξη για το «Σύγχρονο ελληνικό πνεύμα» άποψη του ότι ο Έλληνας χαρακτηρίζεται από *έλλειψη ικανοποίησης* στην καθημερινότητα, ότι ζει για τη μεγάλη στιγμή σε συνδυασμό με την απόπειρα (ή απόπειρες) αυτοκτονίας στην Αγγλία προκαλεί σε ψυχολογικές ερμηνείες της ζωής και του έργου του: οφείλονταν άραγε σε ένα αίσθημα ανικανοποίητου που διακατείχε και τον ίδιο ως Έλληνα; Κεντρικό είναι, άλλωστε, το ζήτημα της ταυτότητας καθαυτό στην περίπτωση του Καπετανάκη: είναι ξεριζωμένος Σμυρναίος, εκπαιτρισμένος Έλληνας, γράφει με άνεση σε τόσες γλώσσες, και μάλιστα ποιηση στην αγγλική. Είναι Έλληνας, κοσμοπολίτης, οικουμενικός; Και γιατί, παρότι συναναστρεφόταν στενά ανθρώπους κοινής καταγωγής, απέφυγε να γράψει για τη Σμύρνη σημειώνοντας μάλιστα στο πλαίσιο φιλοσοφικής πραγματείας για τον *Ευθύδημο* ότι «η ομορφιά του ξεριζωμένου και του ανέραστου είναι πάντα ύποπτη»;

Δίκτυα, διαμεσολάβηση και Καβάφης

Ενα μεγάλο πεδίο προς διερεύνηση, μέσα από τις θεωρίες της λογοτεχνικής κινητικότητας και των δικτύων, είναι η συμβολή του ως διαμεσολάβηση μεταξύ της ελληνικής και άλλων λογοτεχνικών παραδόσεων. Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα του γερμανού ποιητή Στέφαν Γκεόργκε, στο έργο του οποίου ο Καπετανάκης θα εντυφλήσει στη Χαϊδελβέργη και στη συνέχεια θα παραδώσει για την ποίηση του σειρά μαθημάτων στον «Ασκραίον». Οι συγκριτολόγοι θα ενδιαφερθούν για την επίδραση που ασκεί ο ίδιος στο έργο του Κοσμά Πολίτη, του οποίου άλλωστε φροντίζει να δημοσιεύσουν αποσπάσματα της Εφορία στα αγγλικά, αλλά και στο εικαστικό έργο του Γιάννη Τσαρούχη. Ενώ πιο ειδικά οι καβαφιστές θα ενθουσιαστούν από το σχολίο του ότι οι απαρηματοποίητοι έρωτες στα μυθιστορήματα της Σάρλοτ Μπρόντι [sic] «έχουν μια γοητεία ποιητική που δεν είναι ξένη από τους στίχους του Καβάφη».